

Lectura jove i biblioteques

Daniel Cassany

Universitat Pompeu Fabra, Departament de Traducció i Ciències del Llenguatge
<*daniel.cassany@upf.edu*>

Resum:

L'article reflexiona sobre els canvis en la pràctica lectora que ha provocat el desenvolupament tecnològic i la implantació massiva dels ordinadors i de la xarxa. Revisa succintament les recerques empíriques que aborden les pràctiques lletrades que realitzen avui els joves que han crescut en un entorn digital, amb ordinadors, mòbils i consoles de joc; descriu algunes característiques d'aquestes pràctiques, tant des de l'òptica dels escrits produïts com dels modes i procediments de lectura, a més de criticar alguns dels prejudicis i de les valoracions socials sobre aquestes qüestions. Acaba fent algunes reflexions personals sobre les funcions i els serveis que poden exercir les biblioteques i l'educació en informació en aquest nou context digital, més divers i complex.

Paraules clau:

lectura jove, TIC i lectura, lectura digital, pràctiques vernacles, alfabetisme

Lectura joven y bibliotecas

Resumen:

El artículo reflexiona sobre los cambios en la práctica lectora que ha provocado el desarrollo tecnológico y la implantación masiva de los ordenadores y de la red. Revisa sucintamente las investigaciones empíricas que abordan las prácticas letradas que realizan hoy los jóvenes que han crecido en un entorno digital, con ordenadores, móviles y videoconsolas, describe algunas características de estas prácticas, tanto desde la óptica de los escritos producidos como los modos y procedimientos de lectura, además de criticar algunos de los prejuicios y de las valoraciones sociales sobre estas cuestiones. Termina formulando algunas reflexiones personales sobre las funciones y los servicios que pueden ejercer las bibliotecas y la educación en información en este nuevo contexto digital, más diverso y complejo.

Palabras clave:

lectura joven, TIC y lectura, lectura digital, prácticas vernáculas, alfabetismo

Young reading and libraries

Abstract:

This paper reflects on the changes in reading practices caused by the technological development and the massive introduction of computers and internet. Briefly it reviews the empirical research about today's literate practices of the young people who have grown up in a digital environment, with computers, phones and game consoles. It also describes some characteristics of these practices, from the perspective of the written texts produced and also of the methods and procedures used for reading. Finally it criticizes some of the prejudices and attitudes we share about these issues. It concludes with some personal reflections about the functions and services that libraries and education on information can have in this new digital environment, more diverse and complex.

Keywords:

young literacy, ICT and literacy, digital literacy, vernacular practices

{B·D

Els **millors professionals**
estan al Col·legi i poden utilitzar els
millors serveis professionals:

- o Servei d'orientació laboral
- o Assessoria jurídica i fiscal gratuïtes
- o Compte de correu professional
- o Espais gratuïts al centre de Barcelona
- o Cursos gratuïts i una extensa programació de cursos especialitzats
- o Els millors descomptes del mercat en telefonia fixa, mòbil i internet i altres serveis professionals
- o Publicacions professionals d'accés exclusiu a través de la Biblioteca electrònica: Item, eines i instruments, etc.

Descobreix tot el que podem fer per tu!

Col·legi Oficial de Bibliotecaris-Documentalistes de Catalunya
www.cobdc.org

Internet ha canviat de dalt a baix la nostra manera de llegir i escriure i, de retruc, incideix en tot el que està relacionat amb les biblioteques, amb els serveis d'accés a la informació i amb l'educació en documentació. En aquest article presentaré algunes dades i faré algunes reflexions sobre aquestes qüestions, sempre des del meu punt de vista de lingüista i d'investigador en temes de lectura i d'escriptura, però que continua sent –diguem-ho sense embuts– un “intrús” en la disciplina –amb tots els avantatges i els riscos que té que algú de fora et parli del que passa a casa teva.

1. Lectors d'avui

En aquest primer apartat mostraré amb exemples l'extraordinària diversitat d'*artefactes* escrits, pràctiques de lectura i escriptura i contextos lletrats que ens acompanyen en el dia a dia. Després d'una descripció breu i general em referiré a la situació dels lectors més joves i l'exemplificaré amb una pràctica lletrada força desconeguda, com és la dels videojocs.

Faig servir aquí el terme *artefacte* en el sentit antropològic d'“objecte o producte elaborat per una comunitat humana per dur a terme una tasca concreta en un context determinat”. Són *artefactes escrits* un llibre, un tiquet d'autobús, una pancarta, una màquina expenedora de cafè (amb una pantalleta mínima i uns quants botons), un mòbil intel·ligent o un ordinador de taula –que potser seria, en aquest cas, un “superartefacte” capaç de generar molts i molt diversos artefactes simples (però aquesta distinció no afecta la naturalesa del concepte). L'interès que té parlar d'*artefactes*, en lloc de *textos*, *missatges* o *documents*, és que així visualitzem les diverses formes d'escriptura com a objectes físics, situats en moments històrics i en comunitats socioculturals, que les persones manipulen per dur a terme tasques socials en el dia a dia –i no només com a mitjans portadors d'un contingut interior (suposadament independent, neutre, estable, deslocalitzat, etc.). Això és important perquè una de les característiques de la lectura

contemporània és precisament la diversificació, l'aparició de nous mitjans (pantalles, *tablets*, mòbils, etc.) i la inserció en tota mena de contextos, com veurem.

1.1. Més lectura i més diversa

En pocs anys el paisatge urbà de la nostra comunitat lletrada ha canviat radicalment. Només a mode d'exemple, cada cop és més habitual que els viatgers de metro i bus –més els joves que els grans– fixin tota l'atenció en la pantalla del seu mòbil, xatejant, responent missatges i correus o actualitzant un perfil social; molts també escolten música al mateix temps i, només uns pocs, veuen vídeos o fotos. En els trajectes més llargs amb tren o avió usen un *tablet* (un *e-book* o un altre artilugi) per llegir llibres, veure pel·lícules, escriure o consultar documents. Els que estan en trànsit, en cotxe o a peu, usen el GPS per buscar el millor trajecte per arribar a un lloc, la parada de bus més propera o un restaurant ben valorat en les crítiques que hagi rebut en un fòrum. Els que estan de vacances, consulten els webs de les ciutats que visiten, despengen els plànols de carrers i transports públics, activen els programes de realitat augmentada davant dels monuments importants, compren audioguies digitals que escolten i segueixen puntualment, visiten webs i blocs d'hotels amb encant i habitacions per llogar, etc.

Els carrers i els espais públics s'han emplenat de màquines expenedores de tota mena, per pagar el tiquet del pàrquing, comprar bitllets de transport, encarregar el menú d'un restaurant o adquirir begudes, aliments i tota mena de productes (de targetes de fotocòpies i fundes de mòbil a preservatius, etc.). També hi ha pantalles informatives d'exposicions i d'altres activitats culturals, plànols i itineraris turístics i d'altres dades locals. A casa, la importància de disposar d'una pantalla amb accés a la xarxa no s'atura. Llegint i escrivint a la pantalla, fem la compra setmanal al súper, paguem impostos, revisem el saldo del compte corrent, consultem els horaris de la cartellera cinematogràfica o comprem entrades de teatre, planifiquem viatges a indrets llunyans, compartim galeries fotogràfiques,

©istockphoto/Oscar Calero

vídeos de música medieval o itineraris nous de bicicleta de muntanya –per posar exemples concrets.

Mai no havíem llegit tant com ara i tampoc mai no havíem fet de maneres tan diverses. Més enllà de la progressiva i controvertida emigració del llibre i del paper cap al format digital, convé no perdre de vista que la comunitat està desenvolupant nombroses i diverses pràctiques de lectura i escriptura que abans no existien, gairebé sense adonar-nos-en. Moltíssimes gestions que abans fèiem conversant amb empleats i venedors, en diversos contextos, avui requereixen la lectura de pantalles i l'escriptura amb teclats físics o digitals. Sigui perquè adquirim productes i serveis per Internet o en una màquina expendedora, avui l'escriptura ha substituït moltes rutines comercials orals. Moltes activitats que abans eren lliures (entrar a determinats llocs), gratuïtes (aparcar, anar al lavabo) o sense control (venda de fruita d'uns pagesos), avui usen diverses menes d'artefactes escrits per regular-se (factures, tiquets, targetes electròniques, credencials, avisos, etc.). El desenvolupament d'artefactes escrits en tots aquests contextos possibilita que la l'activitat es deslocalitzi, estigui habilitada indefinida-

ment en el temps i no depengui de persones concretes, però incrementa el nivell de coneixements i destreses en literacitat i tecnologia dels usuaris.

1.2. Els joves: l'exemple dels videojocs

Els joves llegeixen tant o més que els adults. Participen de les activitats anteriors, com qualsevol persona –depenent de la seva edat i autonomia, és clar. Com els adults –o potser encara més, perquè ells hi estan acostumats, són “nadius digitals”– passen moltes hores al dia connectats a artefactes digitals, com els ordinadors, els mòbils, els reproductors de música i vídeo (iPod, MP3), les consoles de jocs (Wii, xBox, Playstation, etc.) o d'altres artilugis que contenen pantalles i teclats, com molts jocs per a nens i joves. No és rar que en arribar a casa molts adolescents es posin a xatejar amb els amics de l'escola dels quals acaben d'acomiar-se, que a moltes famílies un dels conflictes diaris sigui el temps que cada fill té accés a l'ordinador o, fins i tot, que molts pares hagin de “negociar” amb el fill un màxim d'hores de connexió, a fi que pugui fer altres coses.

Aranda, Sánchez-Navarro i Tabernero (2009) enquesten més de 2.000 adolescents espanyols de 12-18 anys per explorar els seus hàbits digitals en l'oci i troben que: a) la gran majoria dels informants es connecta regularment; b) es connecta des de casa i sense restriccions d'accés; c) aprèn a conèixer i usar Internet en contextos informals, fora de l'escola; d) utilitzen l'accés a la xarxa sobretot per a activitats socials (el recurs més popular és Messenger); e) més del 60 % dels informants tenen perfil en alguna xarxa social (Tuenti, Facebook, Sonico, MySpace, Fotolog); f) la majoria té mòbil propi i l'usa amb l'única restricció del pressupost per trucar, enviar SMS, fer fotos i escoltar música; g) menys de la meitat dels joves juga regularment a videojocs i, entre aquests, la majoria afirma que aquest fet no substitueix la seva vida social; i h) hi ha variacions importants de sexe i edat en alguns aspectes; així, les noies solen ser més proactives que els nois per explorar les particularitats tècniques i els recursos disponibles de la

xarxa. En la mateixa línia, un informe més recent d'*El País* (2-10-2010) apunta que als 10-15 anys el 87,3 % dels joves espanyols usa Internet, que als 12 anys el 68 % ja té un mòbil i que als 15 anys aquest percentatge arriba al 92,1 % i és gairebé universal.

Dades més actuals, referides a tot Europa, del projecte EU Kids Online de 2009-2011, amb més de 25.000 informants de 25 països, confirmen que l'accés a la xarxa dels joves és imparable (GARMENDIA et al., 2011; LIVINGSTONE i HADDON, 2009). Segons les dades resumides, gairebé la meitat dels nens i adolescents europeus d'entre 9 i 16 anys navega des de la seva pròpia habitació, i un terç ja ho fa des del mòbil o altres aparells portàtils. Tablets, consoles i telèfons permeten als nois entrar a la xarxa en qualsevol moment i des de qualsevol lloc. També cal tenir en compte que la quantitat de temps dedicat a la xarxa continua augmentant: de 9 a 16 anys, els nois s'hi dediquen una mitjana de 88 minuts al dia, però de 15 i 16 anys ja hi dediquen gairebé dues hores (118 minuts). (Vegeu també *La Vanguardia*, 24-10-11). Per tant, té tot el sentit aquest acudit en què dos nens parlen de l'escola i comenten: "saps que a l'escola hi ha textos per llegir que no tenen botó per tancar-se?"

Una altra qüestió és a què dediquen el temps d'accés a la xarxa aquests nois i, sobretot, com es visualitza i valora aquesta activitat. Els estudis com els anteriors i d'altres (PISCITELLI et al., 2010; BURSET i SÁNCHEZ, 2009; SANZ, 2009) especifiquen les activitats que realitzen els infants i els joves a la xarxa (xatejar, compartir fotos, baixar pel·lícules) i els artefactes més habituals que usen (Messenger, perfils socials com Tuenti o Facebook, webs d'oci, etc.). Alguns estudis també comencen a valorar aquestes activitats en relació amb l'educació i la lectura (GARRIDO MIRANDA, 2010; DE LA TORRE, 2009; ALBERO, 2002), i destaquen l'extraordinària diversitat de tasques i la manca de connexió que hi ha sovint entre el que es fa en la vida privada, en l'oci, per divertir-se i que correspon a l'educació formal, als currículums escolars i a les pràctiques acadèmiques, científiques o humanístiques més públiques i prestigiades de la nostra comunitat.

Però encara sabem poques coses sobre el comportament dels joves a la xarxa. Més enllà del temps de connexió i de les pràctiques generals que fan (xatejar, perfils socials, compartir fotos), no sabem com ho fan (estratègies, tècniques, procediments), per què ho fan (motivació general, intenció concreta), com ho aprenen a fer –atès que tots aquests joves no van a cursets per aprendre a fer blocs o a manipular fotos amb programes específics– i fins a quin punt poden aprofitar aquestes pràctiques en línia de caràcter privat i ociós per a altres contextos (socials, acadèmics, etc.). Per això podríem concloure que bona part de l'activitat juvenil a la xarxa (a Internet i amb les tecnologies) és com una "caixa negra", en el sentit psicològic del terme, que fa referència a un component o element incognoscible, que no es pot observar o, també, que no té interès.

Però això no impedeix que la comunitat (intel·lectuals, educadors, mestres, bibliotecaris) tinguem opinions respecte de l'activitat en línia dels joves, i que sovint siguin crítiques i negatives, sense coneixement i amb prejudicis. Així, és habitual creure que l'*escriptura ideofonemàtica* dels xats i fòrums (és a dir, la simplificada, sense accents, lletres mudes, etc.; TORRES i VILATARSANA, 2003) és vandàlica i perjudicial per a l'aprenentatge de la llengua; que la interacció en línia (xats, fòrums) és una xerrameca intranscendent o que els fotologs i els perfils socials són entreteniments allunyats del currículum escolar i del saber rigorós i de qualitat. (Aclarim que no hi ha fonament empíric que justifiqui aquestes afirmacions i que més aviat la recerca apunta en altres direccions; vegeu CASSANY, 2011).

Un exemple palpable d'aquesta valoració negativa, basada en la ignorància, és la pràctica dels jocs de vídeo en consoles i ordinadors, en línia i sense línia. Se sol pensar que jugar a un videojoc consisteix a manipular de manera mecànica comandaments més o menys sofisticats per interactuar amb imatges de situacions ocioses (esports, aventures, viatges) o de realitats fantàstiques (jocs d'imaginació, de figures geomètriques, etc.), sense més interès. I se sol concloure que aquesta activitat pot ser un passatemps frívol i divertit, però que no té capa-

citat pedagògica per ensenyar coneixements o permetre desenvolupar destreses i pràctiques profitoses per a la nostra comunitat, en contextos laborals, acadèmics o científics.

Han calgut treballs de lingüistes reconeguts (GEE, 2004) i professionals prestigiosos (PRENSKY, 2005) per començar a reconèixer la pràctica lingüística rellevant que pot fomentar aquesta activitat o l'exercici d'estratègia i de planificació complexos que ha de fer un jugador, les quals permeten entrenar destreses rellevants per a molts altres contextos. En un treball en curs de caire etnogràfic sobre les comunitats catalanes de *kidadults* videojugadors (és a dir, d'adults de 20-30 anys que continuen consumint productes i serveis juvenils), Gilmar Ayala (2010) explora el "cicle" complet de consum o pràctica d'un videojoc, és a dir, el conjunt de tasques de lectura, escriptura i ús lingüístic que desplega un videojugador a l'entorn d'un joc de consola que adquireix en un moment determinat –que no deixa de ser un "cicle" equivalent a llegir un llibre gruixut o a veure una pel·lícula rellevant. Les dades que aporta aquest treball descobreixen que jugar a jocs informàtics o de vídeo és una tasca lletrada, complexa, plurilingüe i sofisticada, que genera molts d'aprenentatges.

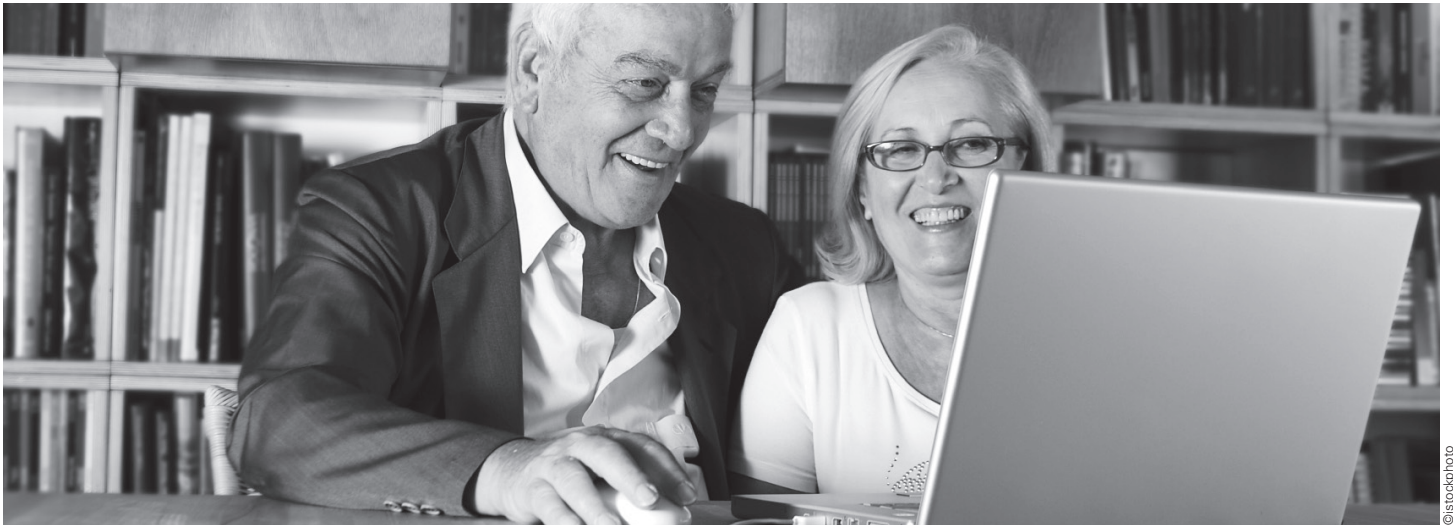
Segons Ayala, el "cicle d'un videojoc" arrenca quan el subjecte té intenció d'adquirir un joc nou i n'inicia la cerca, i acaba quan el jugador ha esgotat tot el recorregut del joc, superant els successius nivells de dificultat en què s'estructura. També és possible que mentre duri aquest cicle, o fins i tot després d'haver-lo esgotat, el jugador s'involucri en algunes de les activitats autogenerades que han creat les comunitats d'aficionats als jocs més populars com: escriure i llegir *fanfics* (narracions que utilitzen els herois, els fets o els ambients del videojoc per recrear noves aventures o situacions; Black, 2008), o a crear *machinima* (vídeos breus remescats) a partir de captures de fragments del joc (KNOBEL i LANKSHEAR, 2011). Aquest cicle d'ús o consum d'un videojoc pot requerir una dedicació diària durant setmanes i mesos; s'hi poden dedicar més de 100 hores al llarg d'un any o més per accomplir-lo –que és un temps superior al que pot requerir llegir un llibre,

aprovar una assignatura acadèmica o desenvolupar una altra activitat artística.

Al llarg del cicle de jugar, el subjecte practica aquestes activitats de lectura i escriptura, que varien segons l'artefacte usat i el context:

1. A la xarxa, amb ordinadors. Entre d'altres llocs i tasques, els jugadors: a) visiten els webs de les empreses comercials per conèixer les novetats que llancen, les imatges de portada del videojoc i les especificacions tècniques de cadascun; b) visiten els fòrums i els webs d'aficionats dels jocs per conèixer les valoracions i els comentaris o per trobar trucs i estratègies per superar passos concrets (amb captures de pantalles, descripcions detallades, exemples d'altres jocs, etc.).
2. A la consola: a) llegeixen i interactuen amb els missatges de text (instruccions, icones) incorporats al joc (pantalles, comandaments, auriculars, etc.); b) interactuen amb els discursos multimodals (imatges estàtiques i en moviment, icones, etc.) que incorpora cada videojoc.
3. En diversos àmbits presencials (botiga de videojocs, cases particulars): a) llegeixen i comenten les caràtules de les capses de jocs, amb les imatges i les icones i les especificacions tècniques; b) llegeixen la documentació en paper que incorporen alguns d'aquests productes amb les instruccions per posar-lo en marxa; c) interactuen amb d'altres jugadors amics sobre el joc, mentre tenen l'ordinador o la consola oberta i estan jugant.

És clar que es tracta d'una lectura multimodal, plurilingüe (castellà, anglès, català), amb interlocutors (altres jugadors) de diversa procedència (és a dir, multicultural) i amb textos que són a voltes molt especialitzats (especificacions informàtiques, instruccions tècniques, etc.). En una entrevista en profunditat, un dels informants videojugadors, que treballa d'administratiu en un hospital, va explicar que havia pogut solucionar un problema tècnic de gestió al seu despatx gràcies a alguns trucs que havia après en un videojoc prèviament, de manera que el que

©istockphoto

havia après informalment en temps oci, amb un joc per divertir-se, havia contribuït a millorar la gestió d'un hospital. Sens dubte és un exemple significatiu i revelador de l'aportació que poden tenir en un món cada cop més tecnificat els aprenentatges que generen els jocs de vídeo i d'ordinador.

En resum, doncs, els joves avui també llegeixen més que abans, encara que potser desenvolupen pràctiques lletrades diferents –que en bona mesura desconeixem. Una pràctica aparentment poc rellevant com el videojoc provoca una gran diversitat de lectures en formats i contextos diversos, que exigeixen destreses i coneixements sofisticats del lector i que generen aprenentatges rellevants.

2. Recerques sobre la lectura digital

En aquest apartat presentaré breument algunes de les recerques que han explorat les maneres de llegir i escriure dels joves a la xarxa. Em referiré a la lectura i l'escriptura en conjunt perquè Internet ha encaixat encara més aquestes dues activitats, que en l'era de Gutenberg podien exer-

citar-se per separat: fixem-nos que fins avui una persona podia ser molt culta, en el sentit de ser un gran lector, sense haver d'escriure res; en canvi, això és molt difícil a Internet, que exigeix una actitud més productiva –sobretot en la versió web 2.0–, de col·laboració activa i d'aportació (no s'accepten xatejadors callats, participants en fòrums que no facin intervencions substancials o membres passius de xarxes socials). Més enllà d'alguna actualització de darrer moment, la majoria de les dades d'aquest apartat provenen del meu llibre *En línia* (CASSANY, 2011), que aborda aquest punt en uns quants capítols.

2.1. Nadius i immigrants

Sens dubte l'autor més conegut que s'ha referit a les maneres noves de llegir dels denominats "nadius digitals" i als canvis que provoca l'exposició continuada a la xarxa és el famós creador de videojocs i escriptor Marc Prensky (2001 i 2004), que té molta presència a la xarxa en diversos formats (articles al seu web, conferències a YouTube, entrevistes, etc.) i que basa les seves observacions en l'experiència com a creador de videojocs, formador de professorat i orador en contextos d'educació. Per a

Prensky els nadius digitals que han crescut i s'han educat en un entorn plenament digital (a partir de principis dels anys noranta –que és quan es fixa a grans trets el canvi tecnològic–):

- a) Se senten còmodes amb els documents hipertextuals i multimodals.
- b) Practiquen la *multitasca* o el processament paral·lel, o sigui, fan diverses coses alhora, obrint i tancant finestres que romanen obertes a la pantalla.
- c) Són cooperatius; comparteixen els recursos que tenen, s'ajuden per aprendre, es reparteixen les responsabilitats, etc.
- d) Estan acostumats a l'intercanvi ràpid, als textos curts i a les respostes immediates (i, doncs, s'impacienten amb els escrits llargs o amb els que arriben dilatats en el temps).
- e) Estan acostumats a aprendre divertint-se, jugant, sense esforçar-s'hi.

Al revés, els adults educats amb paper, abans dels anys noranta, coneguts com a “immigrants digitals” (fent una comparació amb els immigrants lingüístics i culturals que aprenen una segona llengua i cultura):

- a) Tenen més confiança en la lletra escrita i menys facilitat per manipular imatges i vídeos, i també se senten més còmodes amb els documents lineals que amb els hipertextuals.
- b) Fan una cosa rere l'altra, amb *monotasca* o processament serial.
- c) Són més individualistes i competitius, perquè es van educar en escoles i institucions que vetllaven per les habilitats cognitives personals.
- d) Estan acostumats als textos extensos i a esperar les respostes, que poden tardar.
- e) Troben corrent o normal haver-se d'esforçar –i avorrir– per aprendre, llegir o estudiar.

A ningú li escapa que aquestes distincions no són aspectes superficials de la pràctica lletrada, sinó que configuren modes nous d'accedir, usar, construir i concebre el coneixement, els quals poden tenir conseqüències rellevants tant en l'ordre cognitiu (habilitats individuals, exercitació de la memòria, motivació per a l'aprenentatge, etc.) com

en l'ordre social (construcció dels artefactes escrits, reorganització dels serveis d'accés a la informació, distribució de grups socials segons l'accés a l'escriptura, etc.). Així, no són rares les aportacions de diversos autors (Geoffrey Nunberg, Roger Chartier, Gabriele Simone, Umberto Eco), més especulatives que no pas empíriques, sobre els efectes positius o negatius que pot provocar a la llarga l'exposició a la xarxa, tant en les formes de culturització d'una comunitat humana com en els processos individuals de comunicació i cognició. És una discussió apassionant –però segurament prematura–, que cal veure com a semblant o equivalent a la que van mantenir diversos antropòlegs i lingüistes reputats, al llarg de la història recent, sobre els efectes que provocà en les comunitats humanes primitives o antigues l'adopció de l'escriptura i de la impremta (Jack Goody, Walter Ong, David Olson. *New Literacy Studies*). I és també una qüestió que va molt més enllà de l'abast d'aquest article. En qualsevol cas, convé recordar que la xarxa o els ordinadors no són bons o dolents per se, sinó que són els usos que se'n fa en cada context el que pot tenir més transcendència o no.

Tornant al fil central, la recerca confirma o rebutja alguns dels suggeriments anteriors de Prensky, amb treballs que demostren que, tot i que els nadius freqüentin la xarxa i en dominin la mecànica, tenen limitacions rellevants per usar-la d'una manera significativa. Seguint Nicholas, Rowlands i Huntington (2007), els joves:

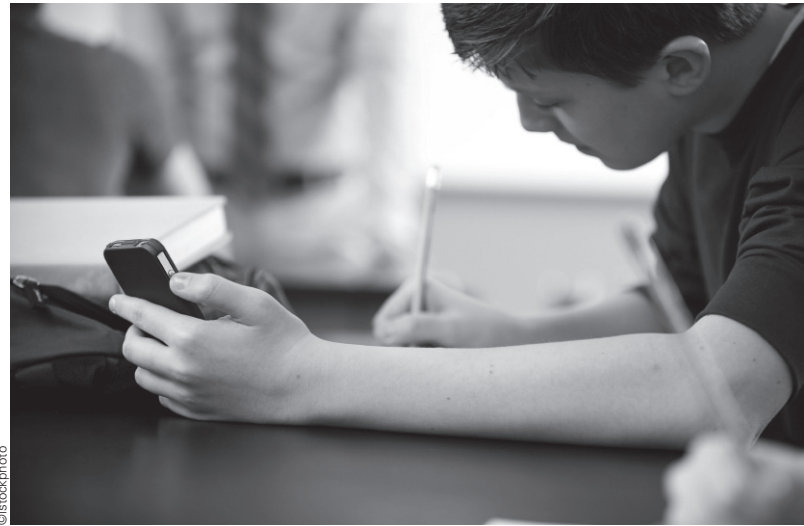
- a) Tenen poca consciència de les seves necessitats d'informació i són sovint incapaços de satisfer-les autònomament.
- b) Dediquen poc temps a llegir d'una manera completa els textos digitals i no saben avaluar-los críticament.
- c) Usen la llengua parlada quotidiana per fer cerques a la xarxa, atès que desconeixen els sistemes digitals d'emmagatzematge i recuperació de dades o el llenguatge que empen (termes clau, sintaxi dels motors de cerca).
- d) Naveguen per Internet d'una manera ingènua, ignorant-ne l'estructura jeràrquica i entramada, sense fixar-se en els autors o en la credibilitat de les fonts.

Altres treballs empírics aporten dades en la mateixa línia. Tot i que es proposin descriure el comportament dels internautes per ajudar les empreses digitals a dissenyar webs comercials que venguin més –que per això paguen la recerca!–, de rebot confirmen alguns dels resultats anteriors. Nielsen's (2007 i 2008) ressegueix els moviments oculars davant la pantalla dels lectors, i Weinrich, Obendorf, Herder i Mayer (2008) registren les instruccions donades a l'ordinador. Tots tres coincideixen que els internautes llegeixen de mitjana només el 20-28 % del contingut d'un web; és a dir, passen més temps mirant els encapçalaments, les imatges, els vídeos i les barres de navegació que no pas processant l'escrit central.

Des d'un altre punt de vista, la recerca sobre processament simultani o la multitasca mostra que la interrupció sobtada d'una tasca per passar a l'altra incrementa el temps requerit per accomplir-les totes i el nombre d'errors que s'hi produeixen, de manera que la capacitat de fer diverses coses alhora té cost i límit (JUKES, McCAIN i CROCKETT, 2010: 3).

Tornant a Nicholas, Rowlands i Huntington (2007), les dades empíriques confirmen que: a) els joves es connecten a la xarxa tant com poden; b) creuen que "tot és allà, a Internet"; c) practiquen el "copiar i enganxar" sense respectar la propietat intel·lectual; d) se senten còmodes amb els formats audiovisuals. En canvi, de moment no hi ha proves que els joves: e) siguin més impacients que els adults; f) prefereixin els textos breus i les interaccions immediates, o g) atribueixin més credibilitat al que diuen els amics respecte del que firmen les autoritats.

En un terreny ja més interpretatiu, alguns estudis valoren aquestes pràctiques dels nadius digitals per a l'educació. Albero (2002) distingeix dos nivells d'accés a Internet: 1) com a espai per canalitzar els interessos individuals i de grup relacionats amb l'oci; 2) com a espai per a l'ús conscient dels processos de selecció i anàlisi de la informació, que permeten desenvolupar el pensament i la creativitat. Mentre els adolescents mostren habilitats en el primer nivell, no és tan clar que puguin fer-ho igual de bé en el segon. En la mateixa línia, Aníbal de la Torre (2009) proposa substituir el mite dels nadius digitals per l'expressió *experts rutinaris*, que defineix millor la

perícia limitada que s'atribueix als joves, que usen la xarxa per "reforçar el seu àmbit comunicatiu més proper" i que en cap cas pretenen "obrir una finestra a mons llunyans a través de la tecnologia o descobrir conceptes científics i humanístics".

Tot plegat esbossa un nadiu digital amb clarobscur. Potser accedeix a la xarxa sovint i sap prémer la tecla adequada, instal·lar programes i navegar per les finestres i la barra lateral d'un web, però això no vol dir que pugui interpretar amb rellevància el que hi troba o que sàpiga destriar el gra de la palla. La metàfora dels nadius digitals potser apunta aspectes rellevants del canvi tecnològic que vivim, però transmet pressupòsits ingenus, com que el saber i la destresa vénen del bressol, que els nadius estan "sobradament preparats", que els immigrants mai no assolim aquesta capacitat nativa o, en definitiva, que el paper i la xarxa són universos incompatibles.

Recordem també que la metàfora dels nadius i dels immigrants, per il·luminadora que sigui, no permet encabir tota la recerca que s'ha fet sobre "les noves maneres de llegir i escriure", practicades per joves o per adults. Per això, vegeu les successives tres edicions del manual de Lankshear i Knobel (2006-2011) o les més de mil pàgines del volum de Coiro, Knobel, Lankshear i Leu (2009).

2.2. Pràctiques vernacles

Un altre aspecte rellevant de la pràctica lectora jove avui és el que coneixem com a *vernacle* o conjunt de formes de llegir i escriure no institucionals, no dominants i no regulades o controlades. Els ordinadors i Internet provoquen que molts joves obrin un fotolog, un perfil a una xarxa social o un canal personal a YouTube o Picassa, que xategin amb els amics, que participin en fòrums de temes d'interès personal o que col·laborin amb d'altres companys en iniciatives de temes del seu interès (esport, jocs de simulació, còmic, música, etc.). Com a conseqüència d'això, els joves dediquen molt de temps a llegir i escriure “fora de la llei”, sense models ni normes, i aprenen coneixements i destreses al marge del currículum escolar, del cànon literari establert o del catàleg d'una biblioteca o d'una editorial –per posar exemples de documents que “ordenen” els llibres i el saber oficial. Si comparem el que pot fer avui “fora de l'escola” un jove, llegint i escrivint a l'ordinador, amb el que podíem fer els immigrants digitals en la nostra infantesa o joventut, llegint i escrivint en paper, el contrast és brutal. I els joves aprofiten les possibilitats que tenen a l'abast, ben segur.

La denominació *vernacle* (*pràctica vernacla*, *domini vernacla*) fa referència al conjunt d'aquestes formes lletrades, que ocorren *fora dels espais dominants* (escola, biblioteca, institut, casal, gimnàs, etc.), és a dir, els espais privats i ociosos, autogenerats, que no tenen prestigi –però tampoc normes ni tradicions–: a casa, al carrer o en qualsevol lloc. Aquí els joves llegeixen i escriuen per voluntat pròpia creant formes textuais noves (*fanfics*, històries realistes, poesia, fotologs, comentaris a vídeos, jocs en perfils socials, etc.) i aprofitant els recursos lingüístics personals, a voltes manllevats d'altres dominis.

Sens dubte, sempre han existit diverses formes de pràctiques vernacles juvenils: llenguatges secrets inventats per enviar-se missatges a classe, poemes per expressar les emocions personals, carpetes folrades amb fotos i divises i versos dels cantants favorits, etc. El que ha canviat ara és que la xarxa multiplica i difon aquestes pràctiques. Conserva les formes tradicionals (diari personal, receptes de pastissos,

felicitarions) i en crea de noves (blocs, perfils a xarxes socials, xats, fòrums, etc.). Avui pengem fotos al fotolog i hi fem comentaris, mostrem les nostres impressions a Facebook; xafardegem els perfils dels amics i guardem totes les converses, compartim l'àlbum fotogràfic d'un viatge amb els col·legues. Molts d'aquests recursos de la xarxa disposen de mecanismes sofisticats d'autoaprenentatge i creen autèntiques comunitats de pràctica en què els internautes s'ajuden entre si cooperativament, de manera que els joves aprenen pel seu compte, sense necessitat de guia o professor.

Els treballs de caire etnogràfic que exploren aquestes pràctiques vernacles dels joves són cada cop més abundants i documenten realitats ocultes però sofisticades. Sanz (2009) entrevista 13 alumnes d'ESO, analitza els seus “espais personals”, que són fotologs i webs creats pels mateixos nois, que disposen d'una comunitat real de lectors que comenten cada post o actualització. Cassany i Hernández (2011) documenten les pràctiques vernacles d'una estudiant d'institut que no pot aprovar el batxillerat (suspèn repetidament llengua catalana, castellana o història i llatí), encara que sigui webmàster d'un fòrum d'una colla d'amigues, escrigui històries de *fanfic* de desenes de pàgines i sigui una autora d'èxit a la xarxa, en una comunitat de joves que llegeixen i aplaudeixen el que escriu.

Aliagas (2011) segueix la trajectòria lectora d'una colla d'adolescents catalans durant tres anys, que se senten desinteressats per la lectura oficial, que no sempre tenen bones notes a l'institut, però que tenen pràctiques lectores persistents sobre temes poc prestigiats o ocults (esport, jocs de simulació, psicologia, etc.). El treball descriu els processos personals i les pràctiques socials amb què els informants construeixen la seva identitat lectora, a voltes amb desafecció envers la lectura dominant o oficial i, al contrari, amb interès per pràctiques vernacles, privades i ocioses, més quotidianes i interessants per als nois (llegir diaris esportius, llibres de simulació, etc.). El treball qüestiona i revisa conceptes preestablerts com “lector amb dificultats” o “lectura prestigiosa” i documenta etnogràficament la diversitat de pràctiques de lectura i escriptura que despleguen els joves avui dia.

©istockphoto/PinkBadger

En resum, aquests estudis ofereixen una realitat diversa, rica i suggerent. El fet que aquestes pràctiques lletrades no siguin socialment prestigioses, que no usin (a voltes) la varietat lingüística estàndard o normativa o que no respectin la tradició establerta de gèneres literaris no significa que no siguin lingüísticament i cognitivament valuoses, que els seus autors i lectors no hi trobin satisfacció en usar-les o que no generin aprenentatges rellevants.

3. I la documentació i les biblioteques?

Sens dubte, la substitució del paper pels bits electrònics (i els ordinadors, la xarxa, els *e-books*, etc.) té conseqüències dramàtiques en els processos de producció, distribució, comercialització, recepció i consum dels artefactes escrits –i també per a la biblioteca, la biblioteconomia i els bibliotecaris. Davant d'aquest panorama, quin sentit té la biblioteca (de barri o poble, de centre cívic, d'escola, d'universitat, etc.)? ¿Continua sent un espai útil per atendre els joves? Quina educació en informació hauria de tenir la

ciutadania? Què hem de canviar perquè la formació en documentació i els serveis actuals de biblioteca puguin ajudar els joves a incrementar les seves pràctiques lectores i escriptores, amb tot el que suposa de millora dels processos de culturació, d'educació i d'inserció en la societat? Preguntes com aquestes, complexes però prou significatives, se'ns plantegen de manera natural davant d'aquest panorama, encara que no sigui fàcil trobar-hi respostes. En aquest darrer apartat exposaré algunes reflexions, des de la meua posició de professional d'un altre sector –com he dit en la presentació inicial. Les meves reflexions segueixen el fil de les iniciades en d'altres llocs (com CASSANY, 2010 i en premsa).

Com sabem, el mot *biblioteca* té origen grec i significa literalment 'caixa o armari de llibres', de manera que podem concloure que és el "lloc" on es guarden els llibres o bé on es posen els llibres al servei dels lectors de la comunitat. Els propòsits de "guardar" documents (valuosos, antics, únics, especials, bonics, representatius d'una cultura, patrimonials, etc.) i de "posar-los al servei del lector" (per educar la població, satisfer les necessitats informatives, difondre els referents de la nostra cultura, etc.) estableix els dos pols de reflexió de què tractaré.

3.1. La biblioteca com a lloc

Cada dia menys persones trepitjaran una biblioteca a la cerca d'un document a mesura que: a) els nous escrits es produeixin i distribueixin en versió digital; b) es digitalitzin fons antics més importants i es pengin a la xarxa; c) es facilitin sistemes i procediments senzills per accedir en línia a tots aquests documents. Per què ens hauríem de moure de casa o del despatx i anar a la biblioteca si podem accedir a l'instant al document perseguit, des del mòbil o de qualsevol ordinador? Sens dubte, continuarà existint una biblioteca per "guardar-hi" els llibres valuosos (incunables, primeres edicions, llibres no digitalitzats, documents històrics, etc.). Les persones que vulguin consultar-los, aniran a la biblioteca a buscar-los igual que anem a veure *Las Meninas* de Velázquez al Prado i no ens acontentem amb les fotos que hi ha a Internet. Però és clar que això només afecta les grans biblioteques o arxius (nacionals, públics, històrics, universitaris, de col·legis professionals, etc.) que posseeixen fons amb valor cultural. No sembla que puguem aplicar-ho a les biblioteques petites i funcionals de barri, escola, institut, que tenen fons populars, dinàmics i fungibles. Ara bé, també és cert que:

- El procés d'emigració a les formes de lectura digital només ha començat i encara no s'han digitalitzat els llibres que llegeixen els escolars (potser amb l'excepció controvertida del llibre de text). I encara té molt poca incidència l'*e-book*, el *tablet* o el lector electrònic.
- Els hàbits culturals encara no han assolit un ús avançat de la navegació i l'aprofitament de la xarxa per llegir diaris, novel·les, assajos, consultar tota mena d'informació. Per exemple, no sembla que estiguem encara preparats per poder experimentar a la xarxa una sensació semblant a la que sentim quan trepitgem una biblioteca o una llibreria, ens perdem per una sala i tafanegem els fons d'un prestatge –la qual cosa genera motivació per descobrir llibres, per fullejar-los i per endur-se'n un a casa. És clar que podem navegar per Internet, pel lloc web comercial d'una editorial o pel catàleg d'una biblioteca, però és una experiència absolutament diferent. Malgrat que tècnicament sigui possible organitzar un espai digital per fer un

passeig semblant en línia, mentalment i emocional els lectors estem encara molt lluny de voler-ho fer i de gaudir-hi. Convé recordar que és molt més difícil canviar els costums, les actituds i els valors socials que no pas els objectes, els artefactes o les màquines que fem servir –que poden ser costoses o complexes, però que s'acaben adquirint i instal·lant als llocs necessaris.

D'altra banda, la biblioteca aconsegueix altres funcions en molts contextos, més enllà de "posar els llibres a l'abast dels usuaris". És un espai individual per a moltes persones (alumnes, jubilats, treballadors) que a casa seva o al seu entorn escolar o professional no tenen un lloc de recolliment adequat per poder-hi fer les seves activitats lletrades, que potser no requereixen l'accés a cap servei de la biblioteca. Fins i tot quan tots els fons estiguin digitalitzats i tots els alumnes disposin de portàtil o mòbil connectat, serà necessari un espai apropiat per accedir a la xarxa amb comoditat, amb Wi-Fi de velocitat i capacitat suficients, endolls per carregar les màquines, ordinadors fixos amb pantalles més grans.

Sembla tremendament utòpic, per desgràcia, imaginar un món on totes les llars disposin de portàtils potents, connexió Wi-Fi, taules àmplies i cadires confortables per treballar de manera individual, a més de tot el maquinari informàtic complementari (impressores, escàners, pantalles grans) i el programari actualitzat. La biblioteca ha actuat durant molts anys com a instrument per superar aquestes limitacions entre les classes més humils i crec que està cridada a continuar sent-ho, en la mesura que els requeriments per accedir a la informació tinguin un cost elevat. La biblioteca pot actuar com a element de cohesió social, contra l'esvoranc que provoca l'accés divers a la informació, en l'era digital.

En resum, la biblioteca ha de redefinir les seves funcions com a espai físic, per acomodar-se a les noves necessitats. Continuarà tenint prestatges, taules de lectura, cartells informatius i llibres, però haurà d'equipar-se amb recursos tècnics per accedir amb comoditat a la xarxa, amb més Wi-Fi, connexions elèctriques, espais adaptats

als ordinadors i equipaments informàtics superiors (escàner, lectors de més qualitat, etc.). I els bibliotecaris hauran d'estar preparats per gestionar tot això, és clar.

3.2. La biblioteconomia o la documentació com a activitat educadora

Si posem l'èmfasi en el segon propòsit que ens ha revelat l'etimologia del mot *biblioteca*, que és el de «servir els llibres als lectors». Ara no parlem tant d'un lloc com d'una activitat o tasca. En aquest punt és on la biblioteca experimenta un canvi encara més transcendent, per bé que menys visible. Vegem-ho en aquests punts:

1. La xarxa i els ordinadors han facilitat que avui accedim a més informació des de qualsevol lloc i en qualsevol moment, com mai no havíem tingut al nostre abast. Però continuem tenint problemes per localitzar, elegir, entendre i donar sentit a les dades que ens interessin. Aquesta revolució digital que estem vivint ens mostra cada dia d'una manera ben clara que "accedir a la informació" no és el mateix que "donar-hi significació" per a la nostra vida –igual que tenir un llibre i fins i tot llegir-lo no és el mateix que entendre'l o saber-lo vincular amb el nostre entorn. En aquest sentit, la biblioteca s'ha preocupat fins ara de posar els documents al servei dels lectors, de facilitar-los-els i, ara que això està aconseguit, caldrà que es centri en la segona qüestió, que és encara més complexa, diversa i sensible, que és la de formar els lectors, usuaris de la biblioteca.

En aquest sentit, les recerques sobre lectura i comprensió a la xarxa (vegeu el detall a Cassany, 2006 i 2011) mostren que comprendre i construir coneixement a Internet a partir dels escrits és encara més difícil que amb paper. A la xarxa la lectura és més deslocalitzada d'una situació espaciotemporal o més independent del context físic de lectura; és sovint més plurilingüe i intercultural, de manera que costa molt més trobar significació o rellevància als mots (desambiguar la polisèmia, assignar referents propers als conceptes, situar les reflexions en

un entorn conegut, etc.). La xarxa ens permet accedir amb més facilitat als textos d'arreu i de moltes èpoques diverses, però incrementa la complexitat de la tasca de construir-hi sentit per a les nostres vides, ara i aquí.

2. Els sistemes d'elaboració, transmissió i consum de la informació, els mateixos artefactes escrits que la vehiculen, els mètodes d'organització i distribució d'aquests artefactes, les tècniques per identificar-los, recuperar-los o arxivar-los, evolucionen a un ritme imparable i frenètic. A mesura que evoluciona la xarxa –i tots els recursos que incorpora– es fa més gran la distància entre la quantitat d'informació disponible i les necessitats de cada persona, entre les pràctiques més actuals d'informació dels professionals i la formació i l'experiència dels ciutadans. Per això, cal la mediació de tècnics (periodistes, documentalistes, bibliotecaris) perquè construeixin ponts entre els dos elements, que actuïn de "mediadors" i "educadors" de la ciutadania, en els aspectes de la informació i la documentació que els siguin rellevants. En termes concrets vol dir que perden interès les tasques de catalogació, ordenació i disposició dels documents, i en guanyen les d'atenció als usuaris, formació, anàlisi de necessitats, cerca i classificació de dades de la xarxa per a col·lectius concrets, etc. El document deixa de ser el centre de la biblioteca i ho passa a ser el lector, el ciutadà o "el client" –segons com es vulgui veure.
3. Molta de la recerca i la pràctica en documentació es fonamenta en un model tancat i centrat en una consulta bibliotecària, la qual s'entén com el "cicle de la cerca que fa un usuari a la biblioteca". Molts especialistes entenen aquest "cicle" amb models de diagrama de flux del tipus:
 - 1/ Presa de consciència de la necessitat informativa.
 - 2/ Elecció de mots clau o de les etiquetes per buscar-lo als catàlegs de la biblioteca.
 - 3/ Cerca (operadors *booleans*, paràmetres, etc.).
 - 4/ Anàlisi dels resultats obtinguts.
 - 5/ Interpretació del resultat elegit i inserció en la necessitat original.

- 6/ Avaluació de si el resultat elegit satisfà o no la necessitat inicial (i, si no és el cas, es torna a començar).
4. Sens dubte, és un model heretat de l'època del paper, en què l'accés als documents era patrimoni de la biblioteca. Avui la realitat és ben diferent, atès que la xarxa "entra" a les terminals telefòniques i informàtiques de qualsevol ciutadà, que usa informació en tota mena d'activitats professionals, acadèmiques o vernacles, com hem vist. Per això, és clar que aquest cicle encotillat no representa de cap manera les necessitats i les pràctiques de consulta actual d'informació. Cal reformular aquest model, diversificar-lo i adaptar-lo als nous contextos. Calen estudis que descriguin amb detall les pràctiques lectores, escriptores i de consum d'informació de la ciutadania, més enllà d'un model teòric més o menys plausible.
5. Una altra paraula important en aquests moments és *globalització*. La xarxa obre les biblioteques de tot el món i les vincula entre si, amb llenguatges, xarxes i catàlegs compartits, al marge que fem la consulta des d'un lloc o un altre. Amb una mica d'habilitat i de coneixement de llengües estrangeres, podem accedir a tota mena de documents internacionals. Un dels efectes que produeix aquest fet és la pèrdua d'interès en determinats documents i pràctiques lectores de textos globals. ¿Val la pena que totes les biblioteques catalanes tinguin exemplars del *Quixot* o del *Tirant lo Blanc*, si es poden llegir aquestes obres en línia? ¿Té sentit disposar d'exemplars de la *Gran enciclopèdia catalana*, si es pot consultar en línia? Al contrari, els documents i les pràctiques que adquireixen més valor són les més locals, particulars i irrepetibles de cada lloc, el que no està en cap altra biblioteca i que és idiosincràtic d'un poble, barri, comunitat o cultura.
6. En aquest sentit, la biblioteca pot guanyar un plus de qualitat i d'interès si aporta documents més "localitzats" o ecològicament arrelats als seus contextos geogràfics, històrics i culturals, amb accions de "personalització" o adequació dels fons a col·lectius rellevants a la comunitat. Uso aquí el terme "localització" amb el sentit que té

en la traducció especialitzada de productes informàtics (màquines o programes) i que designa la tasca de traduir de l'anglès internacional o d'un altre idioma franc a una llengua particular i a adaptar-ne els aspectes culturals del document original, a contextualitzar-los socioculturalment en l'entorn dels usuaris. De manera pràctica això es tradueix en iniciatives com les d'obrir catàlegs amb obres d'autors locals, engegar projectes de digitalització d'històries de vida dels habitants d'un poble o barri (vídeos, narracions orals), d'obertura de galeries de fotografia històrica de carrers, oficis, tasques, activitats, etc. d'una població o comarca. També en serien exemples la possibilitat de disposar de documents que "adaptessin" o "llegissin" el *Quixot* i el *Tirant lo Blanc* des dels ulls d'un lector local d'una biblioteca concreta, o que "mediessin" entre aquestes obres i el perfil sociocultural i les necessitats i els interessos dels usuaris de la biblioteca.

7. Una altra característica que tindrà aquesta biblioteca de l'època digital és que haurà de ser més dinàmica i interactiva, més sensible i oberta a les propostes que puguin fer els usuaris. Això vol dir que caldrà conèixer els lectors de manera més propera, conèixer els interessos, adaptar els fons a aquests punts de vista i fer propostes que s'hi adaptin i que aprofitin els recursos disponibles en cada moment. Els programes de les biblioteques hauran

de ser més versàtils, flexibles i breus en el temps, a fi de poder-los avaluar i reformular constantment.

En definitiva, m'imagino biblioteques més centrades en l'educació lectora i en l'educació en informació, que fomenten la lectura plural, que posen èmfasi en la comprensió crítica (ideologia, fiabilitat del text, situació espaciotemporal), que caminen d'acord amb les concepcions més modernes i integradores de la pràctica lletrada, de tipus sociocultural (en la línia de webs com Llegir.net o Web Credibility Project). Aquest tipus de biblioteques exigirà un bibliotecari més centrat en l'usuari (i menys en el document), més centrat en l'educació de la ciutadania (que no en la catalogació o ordenació d'ítems), més bolcat en la xarxa (que atenent rere un taulell), més orientat cap al foment de la comprensió reflexiva i crítica (que no cap a la facilitació del simple accés). Esperem que sigui així.

Bibliografia

ALBERO, M. (2002): "Adolescentes e Internet. Mitos y realidades de la sociedad de la información," *Zer Revista de estudios de comunicación*, 13 novembre. <<http://www.ehu.es/zer/zer13/adolescentes13.htm>> [Consulta: 26-10-11]

AYALA, G. (2010). *Las prácticas letradas en las comunidades de videojugadores*. Barcelona: doctorat UPF. Treball inacabat i inèdit.

ALIAGAS, C. (2011). *El desinterès lector adolescent. Estudi de cas de les pràctiques i identitats lletrades d'una colla d'amics des de la perspectiva dels Nous Estudis de Literacitat*. Tesis doctoral. Barcelona: UPF. <<http://hdl.handle.net/10803/48671>> [Consulta: 26-10-11]

ARANDA, D., SÁNCHEZ-NAVARRO, J. i TABERNEIRO, C. (2009). *Jóvenes y ocio digital. Informe sobre el uso de herramientas digitales por parte de adolescentes en España*. Barcelona: UOC. <http://www.gipuzkoagazteria.net/gestor/nodos/nodo_dok_din/Ociodigital_1.pdf> [Consulta: 26-10-11]

BLACK, R. (2008). *Adolescents and Online Fan Fiction*. Nova York: Peter Lang.

BURSET, SILVIA i SÁNCHEZ, LYDIA (2009). "Adolescents i fotoblogs: la construcció de la identitat per mitjà del joc," *Digitum*, 11, UOC. <http://www.uoc.edu/ojs/index.php/digithum/article/view/n11_burset/n11_burset_esp> [Consulta:26-10-11]

CASSANY, D. (2006). *Rere les línies. Sobre la lectura contemporània*. Barcelona: Empúries. Versió castellana: *Tras las líneas. Sobre la lectura contemporánea*. Barcelona: Anagrama. 2006.

CASSANY, D. (2010). "Bibliotecarios públicos como mediadores entre la ciudadanía y la información: retos y dificultades," *V Congreso Nacional de Bibliotecas Públicas. Biblioteca pública y contenidos digitales: retos y oportunidades*. Madrid: Ministerio de Cultura. <<http://www.calameo.com/read/0000753353d74362d9c2e>> [Consulta: 26-10-11]

CASSANY, D. (2011). *En línia. Llegir i escriure a la xarxa*. Barcelona: Graó.

CASSANY, D. (en premsa). "La lectura después de internet," Congreso Bibliotecas Escolares en Tránsito. Ministerio de Educación / Xunta de Galicia, Santiago de Compostela, 10/12-11-11.

CASSANY, D. i HERNÁNDEZ, D. (2011). "¿Internet: 1; Escola: 0?," *Artículos de didáctica de la lengua i la literatura*, 53: 25-34.

COIRO, J.; KNOBEL, M.; LANKSHEAR, C. i LEU, D. J. (2009). *Handbook of Research on New Literacies*. Nova York: Routledge.

DE LA TORRE ESPEJO, A. (2009). "Nuevos perfiles en el alumnado: la creatividad en nativos digitales competentes y expertos rutinarios," *Rusc*, 6: 1.

GARMENDIA, M.; GARITAONANDIA, C.; MARTÍNEZ, G. i CASADO, M. A. [et al.] (2011). *Riesgos y seguridad en internet: los menores españoles en el contexto europeo*. <<http://www.sociologia.ehu.es/s0018-eukidshm/es/>> [Consulta: 26-10-11]

GARRIDO MIRANDA, J. M. (2010). "Creencias sobre el rol de las tecnologías de información y comunicación en la formación inicial de docentes: explorando las diferencias entre estudiantes y docentes universitarios." Tesi doctoral. Barcelona: UB.

GEE, J. P. (2004). *What video games have to teach us about learning and literacy*. Nova York: Palgrave Macmillan. Versió castellana: *Lo que nos enseñan los videojuegos sobre el aprendizaje y el alfabetismo*. Granada: Aljibe.

JUKES, I.; MCCAIN, T. i CROCKETT, L. (2010). *Understanding the Digital Generation: Teaching and Learning in the New Digital Landscape. The 21th Century Fluency Series*. 21th Century Group.

KNOBEL, M. i LANKSHEAR, C. (2011). "Remix: la nueva escritura popular", Cuadernos Comillas, 1: 105-126, <http://www.cuadernoscomillas.es/pdf/8_Knobel_Lankshear.pdf> [Consulta: 26-10-11]

LANKSHEAR, C i KNOBEL, M. (2006). *New Literacies: Everyday Practices and Classroom Learning*. Nova York: McGraw Hill. 2a ed. Versió castellana: *Nuevos alfabetismos. Su práctica cotidiana y el aprendizaje en el aula*. Madrid. Morata / Ministerio de Educación. 2008. 3a ed.: *New Literacies*, 2011.

LIVINGSTONE, S i HADDON, L. (2009). *EU Kids Online: Final Report*. Londres: London School of Economics and Political Science i Unió Europea. <www.eukidsonline.net> [Consulta: 26-10-11]

NICHOLAS, D.; ROWLANDS, I. i HUNTINGTON, P. (2007). *Information Behaviour of the Researcher of The Future. A British Library & JISC Study*. <<http://www.jisc.ac.uk/whatwedo/programmes/resourcediscovery/googlegen.aspx>> [Consulta: 26-10-11]. Versió resumida: "Informe Ciber. Comportamiento informacional del investigador del futuro", Anales de documentación, 11: 235-258. 2008; Consulta: 7-5-2010. <revistas.um.es/analesdoc/article/viewFile/24921/24221> [Consulta: 26-10-11]

NIELSEN'S, J. (1997). "How users read on the web", *Alertbox*, 1, <www.useit.com/alertbox/9710a.html> [Consulta: 26-10-11]

NIELSEN'S, J. (2008). "How little do users read?"; *Alertbox*, 6, <www.useit.com/alertbox/percent-text-read.html> [Consulta: 26-10-11]

PISCITELLI, A.; ADAIME, I. i BINDER, I. (2010). *El proyecto Facebook y la posuniversidad. Sistemas operativos sociales y entornos abiertos de aprendizaje*. Barcelona: Ariel / Paidós. <<http://www.proyectofacebook.com.ar/>> [Consulta: 26-10-11]

PRENSKY, M. (2001). "Digital Natives, Digital Immigrants", *On the Horizon*, 9: 1-6, <www.marcprensky.com/writing/Prensky%20-%20Digital%20Natives,%20Digital%20Immigrants%20-%20Part1.pdf> [Consulta: 26-10-11]

PRENSKY, M. (2004). "The Emerging Online Life of the Digital Native: What they do differently because of technology, and how they do it", <www.marcprensky.com/writing/Prensky-The_Emerging_Online_Life_of_the_Digital_Native-03.pdf> [Consulta: 26-10-11]

PRENSKY, M. (2005). "Don't Bother Me Mom -I'm learning". Paragon.

SANZ, G. (2009). *Esriptura jove a la xarxa. Exploració de les pràctiques vernacles dels adolescents a Internet*, llicència d'estudis, GenCat, <phobos.xtec.es/sgfprp/entrada.php> [Consulta: 26-10-11]

TORRES I VILATARSANA, M. (2003). "La llengua catalana en la comunicació a Internet: qüestió de codis", *Llengua i ús*, 26: 77-82, <<http://www.raco.cat/index.php/LlenguaUs/article/view/128139/177493>> [Consulta: 26-10-11]

Weinreich, H.; Obendorf, H.; Herder, E. i Mayer, M. (2008). "Not quiet the average: an empirical study of the web use", *ACM Transactions on the web*, 2/1, <portal.acm.org/citation.cfm?doid=1326561.1326566> [Consulta: 26-10-11]

Amb criteri propi

L'autor 2.0

Parlem de lectors, de nous consumidors, però ¿què passa amb els creadors de cultura o autors literaris? Hem volgut saber què opinen quatre escriptors d'Internet i de la Web 2.0 com a noves plataformes de creació, difusió i promoció de la literatura.

Els nous temps i els nous mitjans possibiliten i obliguen a experimentar noves formes de fer literatura; escriure segueix sent un acte íntim i solitari, però gràcies a Internet també pot ser quelcom cooperatiu (permet la coordinació entre col·legues per emprendre nous projectes), sinèrgic (perquè d'aquesta col·laboració en pot sorgir quelcom totalment diferent) i interactiu (perquè tenim la possibilitat de publicar el fruit del nostre treball tal i com l'anem generant, mantenint el contacte amb el públic que en gaudeix).

Per això hem comptat amb la col·laboració de quatre escriptors consolidats de la literatura catalana com són: Flàvia Company, Martí Gironell, Eduard Márquez i Vicenç Pagès i Jordà, als quals hem passat un qüestionari tancat, amb quatre preguntes que passem a reproduir a continuació, juntament amb les seves diverses respostes.

El creador, per tant, pren la paraula.

Flàvia Company

Espectora, periodista i traductora argentina establerta a Catalunya, com a escriptora cultiva l'assaig, el conte, la prosa poètica i la novel·la.

Qüestionari:

1. **Com treballa el creador literari vers el nou tipus de lector? Ha canviat la manera de crear literatura vers un lector que vol ser més actiu? La relació amb el públic/els lectors és la mateixa ara que abans de la irrupció de les eines 2.0 o has notat més proximitat i complicitat?**

No diria que hagi canviat la feina de l'escriptor ni la manera com se la planteja. Sí, en canvi, i sobretot pels escriptors de blocs i usuaris de les noves tecnologies, ha canviat, i de manera notable, la relació amb els lectors, que ara no és només possible sinó freqüent, sigui via mail, sigui via bloc o Facebook. Aquesta comunicació implica un nou estímul en la tasca solitària de la creació i és sens dubte un element que influeix si no en l'obra, sí en els ànims dels creadors.

2. **Tens previst adaptar les teves obres a nous gèneres (com per exemple els microrelats) més adients per a suports com el telèfon mòbil o d'altres?**

En la meua opinió, les obres literàries no són adaptables a altres gèneres, no com a mínim a altres gèneres

literaris com sí que ho són, en canvi, a altres suports, com la televisió, el cinema o el teatre. Sóc escriptora de microrelats, a part d'escriure conte i novel·la, i en cada cas el gènere de l'escriptura forma part del seu sentit i la seva existència. En qualsevol cas, tendixo a ser força sintètica en els meus plantejaments narratius i no descarto que aquesta síntesi tingui la influència de la meva educació audiovisual, per una banda, i per l'altra, de la consciència –actual, relacionada amb les eines 2.0– que els meus lectors disposin d'un material molt diferent al material de què disposaven els lectors abans de la nova era tecnològica d'Internet.

3. **Què t'aporta l'autoedició davant de les editorials tradicionals? Coneixes què és? Fas promoció de les teves obres a través de blocs, xarxes socials o d'altres espais 2.0?**

No conec en profunditat l'autoedició i per tant no puc opinar amb coneixement sobre el tema. De manera intuïtiva, diria que l'existència d'un editor no és pas intranscendent, sinó tot al contrari, i que rebre l'aval d'un editor i treballar amb ell és un benefici indubtable per a l'obra i, de retop, pel lector, que pot confiar en un segell o no dependent del criteri de qui el dirigeix. Totes les persones que escriuen creuen que haurien d'estar editades i l'autoedició els posa a l'abast aquest desig. Tinc un bloc: www.fcompany.blogspot.com, on parlo una mica de tot, i de les meves obres també. Administren una pàgina de Facebook per a mi, també: www.facebook.com/flaviacompany.

4. **Recomana una lectura per a lectors que vulguin interactuar amb el contingut.**

No se m'acut cap d'especifica, ho sento.

©Miquel Ruiz

Martí Gironell

Periodista i escriptor, com a autor ha conreat la novel·la històrica catalana i l'assaig. Com a periodista, actualment treballa a TVC i col·labora com a articulista en diversos mitjans.

Qüestionari:

1. **Com treballa el creador literari vers el nou tipus de lector? Ha canviat la manera de crear literatura vers un lector que vol ser més actiu? La relació amb el públic/els lectors és la mateixa ara que abans de la irrupció de les eines 2.0 o has notat més proximitat i complicitat?**

A grans trets, per a mi, la manera d'escriure, d'adreçar-me al lector, no ha canviat. Vull dir que pel que fa a la novel·la miro de fer servir un llenguatge adient als nostres temps. Altra cosa és que amb l'arribada d'aquestes tecnologies tenim la possibilitat tant l'autor com el lector de tenir un contacte que crec que és enriquidor, tant per una banda com per l'altra. Saber què pensa i què vol el teu lector és una informació molt valuosa.

2. **Tens previst adaptar les teves obres a nous gèneres (com per exemple els microrelats) més adients per a suports com el telèfon mòbil o d'altres?**

En principi no, però com que sóc molt partidari dels capítols curts de ràpid consum, estaria obert a anar es-

pigolant capítols per obrir la gana al lector per devorar després el llibre, sigui quin sigui el seu format.

3. **Què t'aporta l'autoedició davant de les editorials tradicionals? Coneixes què és? Fas promoció de les teves obres a través de blocs, xarxes socials o d'altres espais 2.0?**

No sé què és l'autoedició, però abans que l'editor vegi el manuscrit original jo ja m'he aplicat autocorrecció, autoedició, autocensura.... I naturalment, les dues últimes novel·les, això vol dir des de 2008 i fins avui mateix, les he promogut per tot arreu. Totes les eines són vàlides, no saps mai qui t'està mirant, escoltant o llegint i, per tant, pot interessar a algú amb qui potser tu no havies pensat.

4. **Recomana una lectura per a lectors que vulguin interactuar amb el contingut.**

Retrum, de Francesc Miralles és una experiència que no deixarà indiferent ningú, sense límit d'edat.

©Toni Cell Tort

Eduard Márquez

Autor de llibres de poesia, reculls de contes i novel·les per a nens i adults.

Qüestionari:

1. **Com treballa el creador literari vers el nou tipus de lector? Ha canviat la manera de crear literatura vers un lector que vol ser més actiu? La relació amb el públic/els lectors és la mateixa ara que abans de la irrupció de les eines 2.0 o has notat més proximitat i complicitat?**

No treballa diferent. Per tant, la meua manera de plantejar-me l'escriptura no ha canviat amb la irrupció de les eines 2.0. El que no acabo d'entendre és què vol dir «més actiu» en referir-se al lector. Hi ha alguna cosa més activa que llegir un llibre (sigui en el format que sigui)? Entrar-hi, viure les històries, gaudir de l'estil, participar de les emocions, recular i rellegir? Què es guanyarà quan el lector pugui triar els girs de l'argument, afegir la remor del vent entre les fulles en un capítol determinat o canviar el color de les parets del pis on viu el protagonista? Pel que fa a la proximitat-complicitat amb els lectors, he notat que ha crescut per la via dels blocs o del Facebook, mecanismes que propicien un diàleg que, normalment, és molt enriquidor.

2. **Tens previst adaptar les teves obres a nous gèneres (com per exemple els microrelats) més adients per a suports com el telèfon mòbil o d'altres?**

Ara com ara, no. Tinc la sensació que volem incorporar nous suports per veure si sona la flauta i guanyem lectors «ocasionals», no perquè els lectors «de fons» puguin obrir-se a nous horitzons narratius o formals. I els lectors «ocasionals» potser se sentiran atrets per la novetat, però crec que, per una inèrcia semblant a l'actual, no s'anirà més enllà de les novetats, dels premis o dels autors de torn. Això ja ho tenim ara, però sembla que es vulgui amanir amb una mica de tecnologia per fer-ho més atractiu. I aquesta no és la millor manera d'ampliar el teixit de lectors «de fons» (ara força limitat), que, al capdavant, és el que dona solidesa a una cultura, perquè n'amplia l'horitzó d'autors, títols i tendències.

3. **Què t'aporta l'autoedició davant de les editorials tradicionals? Coneixes què és? Fas promoció de les teves obres a través de blocs, xarxes socials o d'altres espais 2.0?**

De moment, aprofitar l'experiència i les eines de les editorials (per exemple, a l'hora de connectar amb els mitjans de comunicació) em resulta més pràctic (tot i que, en el cas del meu últim llibre, la tasca dels blocs, sovint més autònoma, també m'ha estat molt útil). Per tot plegat encara no he sentit la necessitat de passar-me a l'autoedició. Sí, tinc una web i dos facebook (un personal i un del meu últim llibre), però la veritat (culpa meva!) és que no acabo de trobar la manera de treure'n profit.

4. **Recomana una lectura per a lectors que vulguin interactuar amb el contingut.**

Crec que qualsevol llibre és interactuable: només cal obrir la tapa i llançar-s'hi de cap.

©Berta Pagès

Vicenç Pagès i Jordà

Escriptor figuerenc autor d'un nombre important de novel·les en llengua catalana, també ha conreat la crítica literària.

Qüestionari:

1. **Com treballa el creador literari vers el nou tipus de lector? Ha canviat la manera de crear literatura vers un lector que vol ser més actiu? La relació amb el públic/els lectors és la mateixa ara que abans de la irrupció de les eines 2.0 o heu notat més proximitat i complicitat?**

L'objectiu de la literatura, ja des de les primeres poètiques, és segrestar el lector, capturar la seva atenció, aconseguir que quedi absorbit pel text. En aquest sentit, la lectura s'acosta més a l'experiència de mirar una pel·lícula que no pas a assistir a una representació de La Cubana: a un lector no se'l fa pujar a l'escenari a improvisar, sinó que se li ofereix una obra pensada fins a l'últim detall –ben pensada o mal pensada: aquesta és una altra qüestió–, amb una previsió innegociable de clímax i una resolució determinada. En un altre nivell tenim els llibres de l'estil «Tria la teva història», que ofereixen al lector simulacres infantils de presa de decisions. Personalment, no entenc el llibre com una assemblea, sinó com una proposta tancada.

D'altra banda, Internet propicia un contacte directe entre autor i lectors concrets, un *feedback* que pot tenir

efectes molt beneficiosos, però no pas en el text, sinó en les visions i els intercanvis sobre el text i, és clar, en textos i interpretacions posteriors.

2. Tens previst adaptar les teves obres a nous gèneres (com per exemple els microrelats) més adients per a suports com el telèfon mòbil o d'altres?

Ja fa segles que existeixen els microrelats. Jo en vaig publicar als anys vuitanta, quan encara escrivia amb una Olivetti. Trobo que un autor ha de buscar la seva manera d'escriure pròpia, no pas mirar d'adaptar-se a les noves tecnologies. Si mirem enrere –de l'Amstrad al Fotolog–, el que sembla l'últim crit al cap d'uns anys és tan obsolet que fa riure. Les meves obres preferides s'han escrit amb ploma, bolígraf o màquina d'escriure. Certament, una plataforma com Twitter obliga a sintetitzar pensaments, acudits, sentències, però la frase és un espai massa reduït per trobar el ritme que exigeix una obra literària.

3. Què t'aporta l'autoedició davant de les editorials tradicionals? Coneixes què és? Fas promoció de les teves obres a través de blocs, xarxes socials o d'altres espais 2.0?

Les editorials fan de filtre. No sempre estic d'acord amb la tria dels editors, però de moment aconseguixen un percentatge de textos memorables superior al total de textos que circulen per la xarxa, i amb uns estàndards (gramàtica, edició, ortotipografia) en general millors. De moment no llegeixo novel·les en pantalla, però no ho descarto en el futur.

Destinar més d'un 10 % de les energies a la promoció em sembla excessiu, però trobo ingenu destinar-ne menys del 5 %. Més que promoció, la xarxa permet oferir un servei postvenda: publicar imatges i vincles relacionats amb el llibre, plantejar debats, intercanviar opinions amb els lectors... Qualsevol persona que hagi llegit el llibre, tant si ha estat del seu gust com si no, ofereix un punt de vista nou i, per tant, és útil i sovint significatiu, i fins i tot revelador. La promoció que es fa amb la gent que no s'ha llegit el llibre, en canvi, resulta avorrida i trista.

4. Recomana una lectura per a lectors que vulguin interactuar amb el contingut.

De les respostes anteriors ja es pot endevinar que no recomanaré cap obra interactiva. Considero la literatura com un art rabiosament individualista. Quan llegeixo, agraeixo que l'autor m'ofereixi una obra tancada. Quan escric, miro de fer aquest mateix regal al lector. En tot moment, l'autor ha de ser conscient del que sap exactament el lector; sense aquesta certesa, que permet controlar el flux d'informació, i per tant les giragoneses de la trama, no es pot parlar de creació novel·lesca. La participació és intrínsecament beneficiosa en l'esfera política, però no pas en l'art. Jugant a escacs vaig aprendre que quan dos persones pretenen combinar les seves estratègies, solen perdre la partida. A vegades, sumar resta.